Uvod u japanski naglasni sustav

Lovriša

28. travnja 2020.

Sadržaj

1	Uvo	Uvod			
	1.1	Mōra	1		
	1.2	Tonovi, intonacija i naglasak	1		
	1.3	Naglasna cjelina	2		
2	Naglasni tipovi				
	2.1	Naglasni tipovi s obzirom na broj mōra u riječi	3		
	2.2	Još par korisnih pravila	6		
3	Naglasak kod imenica				
	3.1	Naglasak u čestim kombinacijama imenica s drugim riječima	7		
4	Naglasak kod pridjeva				
	4.1	Naglasak kod osnovnih oblika idjeva	9		
	4.2	Naglasak kod osnovnih oblika nadjeva	9		
	4.3	Naglasak kod negativnih oblika pridjeva	9		
5	Naglasak kod glagola				

1 Uvod

Cilj ovog kratkog rada je upoznati čitatelje s osnovama i zainteresirati za daljnje proučavanje naglasnog sustava standardnog tokijskog dijalekta japanskog jezika. Japanski naglasni sustav je dosta različit od hrvatskog ili engleskog, stoga je bitno najprije upoznati se s temeljima tog sustava definiranim u ovom odjeljku. U idućem odjeljku dan je sustavni pregled tipova naglasaka kroz primjere u kojima se pojavljuju, uz poneko pravilo i najčešće iznimke koje se pojavljuju u svakodnevnom govoru. Ostali odjeljci obrađuju pravila vezana uz naglaske kod imenica, pridjeva i glagola.

Pa, što bi Japanci rekli, よろしくおねがいします!

1.1 Mora

Mōra je japanski ekvivalent sloga. To je ujedno i najmanja nedjeljiva izgovorna jedinica neke riječi. Karakteristično obilježje japanskog jezika jest da svaka mōra ima jednako trajanje. U načelu, 1 mōra je reprezentirana 1 hiraganom, osim malih \Leftrightarrow , \Leftrightarrow , \sharp koji su nalijepljeni na drugu hiraganu, npr. u $\iota \Leftrightarrow$, $\iota \Leftrightarrow$, $\iota \Leftrightarrow$, $\iota \Leftrightarrow$, $\iota \Leftrightarrow$ broji kao 1 mōra. I sokuon ι (npr. u $\iota \Leftrightarrow \iota \Leftrightarrow$) i chōonpo — (npr. u $\iota \Leftrightarrow \iota \Leftrightarrow$) se broje kao 1 mōra. U tablici 1 ispod kopiranoj s Wikipedije navedene su vrste mōra za radoznale:

Tablica 1: Vrste mora

Vrsta		Primjer	Br. mōra (u primjeru)
	samoglasnici	 お	1
jV	palatalizirani samoglasnici	よ (世)	1
CV	suglasnik i samoglasnik	こ (子)	1
CjV	suglasnik i pal. samoglasnik	きょ (巨)	1
R	produljenje samoglasnika	きょ う (今日)、キ ー	2
N	samoglasno N	こん (紺)	2
Q	udvostručavanje suglasnika	こ っ こ(国庫)	3

Određena riječ može imati naglasak na samo jednoj, ili nijednoj mōri. Od navedenih vrsta, samo V, jV, CV i CjV mogu nositi naglasak.

1.2 Tonovi, intonacija i naglasak

U japanskom tehnički razlikujemo samo dvije vrste tona: visoki i niski. Svaka mōra ima točno jedan od ta dva tona, ton se ne može mijenjati unutar iste mōre. Pri promjeni iz niskog tona u visoki ili obratno se osjeti razlika u visini; međutim, i među tonovima iste vrste visina također može blago varirati. Prirodno u izgovoru visina opada prema kraju naglasne cjeline.

Intonacija je kretanje visine tonova u izgovorenoj riječi. Intonacija za sve riječi koje nemaju naglasak je ista — neutralna, a za riječi koje naglasak imaju ovisi o mjestu gdje se naglasak nalazi. U japanskom jeziku neutralna intonacija je pomalo neobična: počinje s niskim tonom na prvoj mōri, a sve mōre poslije prve imaju visoki ton. Primjeri:

U japanskom jeziku naglasak se manifestira tako što nakon mōre koja je naglašena visina intonacije naglo padne, odnosno naglašena mōra je posljednja visoka u riječi. Primjeri (naglašena mōra je podebljana):

1.3 Naglasna cjelina

Naglasnu cjelinu čini niz riječi koji zajedno ima najviše jedan naglasak. Svaka riječ inherentno ima ili nema određeni naglasak, no kad se više riječi udruži u naglasnu cjelinu, naglasak u pojedinim riječima može se izgubiti ili pomaknuti prema određenim pravilima. Najčešće se radi o glavnoj riječi sa zanaglasnicama (čestice, kopula, pomoćni glagoli), ili o konjugiranom obliku neke riječi. Neki primjeri naglasnih cjelina (naglašena mōra, ako postoji, je podebljana):

2 Naglasni tipovi

S obzirom na poziciju unutar riječi, naglaske možemo podijeliti u četiri kategorije:

- 1. heiban 平板 neutralna intonacija, nema naglaska
- 2. atamadaka 頭高 naglasak je na prvoj mōri (glavi)
- 3. nakadaka 中高 naglasak nije na prvoj ni na zadnjoj mōri
- 4. *odaka* 尾高 naglasak je na zadnjoj mōri (repu)

Iako možemo reći da se u stvari radi o samo *dvije* kategorije (bez naglaska – *heiban*, i s naglaskom – sve ostale), svaka od navedenih kategorija ima svoje posebnosti s obzirom na promjene riječi (konjugacije), stoga je te promjene lakše promatrati kroz 4 kategorije.

Naglasci se u rječnicima još označavaju brojem prema mōri koja je naglašena. Tako se atamadaka označava sa (1), nakadaka brojevima od (2) nadalje, a odaka brojem zadnje mōre u riječi ili, prema konvenciji negativnog indeksiranja¹, sa (-1). Heiban se označava sa (0).

Kod samostalnih riječi, *heiban* i *odaka* se ne razlikuju, jer intonacija nikad ne padne ni u jednom ni u drugom slučaju. Međutim, kada te riječi čine naglasnu cijelinu s drugim riječima, razlika u intonaciji postane primjetljiva:

Također, možemo primijetiti kako su visine tonova prve dvije mōre unutar neke naglasne cjeline međusobno uvijek različite (bilo niska-visoka, ili visoka-niska), pa se po tome lako može prepoznati početak riječi ili naglasne cjeline.

2.1 Naglasni tipovi s obzirom na broj mōra u riječi

1 mōra

Riječi koje se sastoje od 1 mōre koje počinju niskom morom imaju *heiban* tip naglaska, a koje počinju visokom *atamadaka* tip naglaska. Drugi tipovi nisu mogući za riječi s 1 mōrom. Primjeri riječi različitih naglasnih tipova: (skupa s česticom)

1. heiban

2. atamadaka

¹ovu konvenciju popularizirao je programski jezik Python, a radi se o brojanju elemenata niza unatrag, (-1) predstavlja zadnji, (-2) predzadnji element, itd.

2 more

Riječi koje se sastoje od 2 mōre mogu imati sve tipove osim *nakadaka*. Primjeri:

1. heiban

2. atamadaka

3. odaka

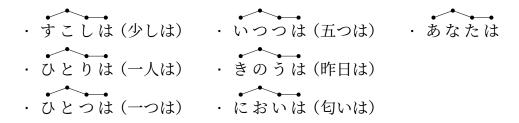
3 more

Tek riječi od 3 i više mōra mogu imati sve tipove naglasaka. One su najčešće *heiban* i *atamadaka*, a rjeđe *nakadaka* ili *odaka*, stoga je korisno zapamtiti česte riječi koje spadaju pod zadnje dvije kategorije. Primjeri:

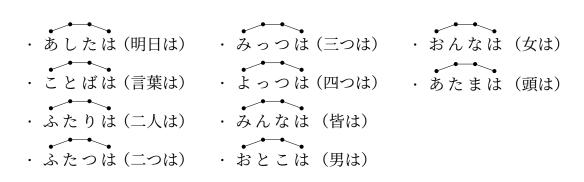
1. heiban

2. atamadaka

3. nakadaka

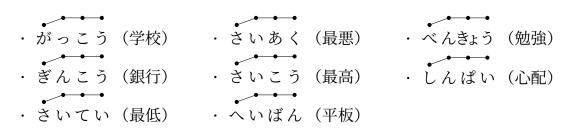
4. odaka

4 mōre

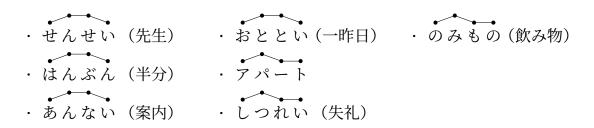
Često su imenice od 4 mōre tipa *heiban*, pogotovo one koje se pišu s dva kanjija. Stoga opet valja zapamtiti česte iznimke od ovoga pravila. Primjeri: (ovaj put popratne čestice su izostavljene radi bolje preglednosti)

1. heiban

2. atamadaka

3. nakadaka

4. odaka

2.2 Još par korisnih pravila

Dva su korisna pravila vezana uz zamjenice:

1. Zamjenice koje počinju na k-, s-, a- su *heiban*:

2. Upitne zamjenice su *atamadaka*:

Iznimno, uz uobičajenu verziju zamjenice $\not \sim \not \supset$ postoji još jedna koja se više upotrebljava kao imenica, a ona je atamadaka. Prva je priložna, pa ona opisuje glagole:

Druga se koristi kao imenica (sufiksna imenica), nju prepoznajemo po tome što iza nje može doći kopula:

²više o promjeni naglasaka kod glagola kasnije

3 Naglasak kod imenica

Imenice mogu imati bilo koji od 4 naglaska, kao što je pokazano na nizu primjera u prethodnom odjeljku. Specijalni slučaj čine dugačke imenice koje su nastale srastanjem dviju ili više drugih imenica. Njihov tip naglaska je gotovo uvijek *nakadaka*, i to takav da je naglasak na prvoj mori druge (ili posljednje) riječi u nizu. Pritom nije bitno kakav naglasak imaju individualne riječi.

Primjeri: (na pojedinačne riječi su dodane čestice kako bi se primijetila razlika između

Međutim, ima i riječi koje ne slijede gore navedeno pravilo o naglasku na početku druge riječi. Riječi za nacionalnost sa sufiksom 人 uglavnom imaju naglasak jednu mōru prije じ iz 人, osim u slučaju kada ta mōra ne može nositi naglasak (日本, スペイン). Riječi za jezik sa sufiksom 語 su *heiban* ili *nakadaka* s naglaskom na predzadnjoj mōri (odnosno jednoj prije Č), bez primijećenog posebnog pravila³. U tablici 2 navedeni su neki primjeri država, nacionalnosti i jezika.

3.1 Naglasak u čestim kombinacijama imenica s drugim riječima

Dosad razmatrani primjeri uključivali su po jednu jednostavnu ili složenu imenicu koja sama za sebe čini naglasnu cjelinu. No, imenice se spajaju i s kopulama i različitim sufiksima, čineći opet jednu naglasnu cjelinu koja ima promijenjen naglasak u odnosu na individualne riječi od kojih je nastala. Nasreću, ove promjene se doagađaju po predvidivim, relativno jednostavnim pravilima.

Spajanje imenica s kopulama だ i です

Spajanjem imenice s kopulom だ nastaje naglasna cjelina čiji naglasak ovisi o naglasku imenice, na sljedeći način:

1. Ako imenica nema naglasak (heiban), tada naglasna cjelina opet nema naglasak

2. Ako imenica ima naglasak (ostali tipovi), tada naglasna cjelina ima naglasak na istom mjestu na kojem je bio u imenici

・(辞書) じしょ
$$+$$
 だ $=$ じしょだ $-$ atamadaka

³Može biti i da OJAD krivo daje naglaske za neke riječi.

Tablica 2: Primjeri država, jezika i nacionalnosti

	国	人	語
日本	にほん	にほんじん	にほんご
中国	ちゅうごく	ちゅうごくじん	ちゅうごくご
韓国	かんこく	かんこくじん	かんこくご
ロシア	ろしあ	ろしあじん	ろしあご
ドイツ	どいつ	どいつじん	どいつご
スペイン	すぺいん	すぺいんじん	すぺいんご
フランス	ふらんす	ふらんすじん	ふらんすご
ポーランド	ぽーらんど	ぽーらんどじん	ぽーらんどご
クロアチア	くろあちあ	くろあちあじん	くろあちあご
セルビア	せるびあ	せるびあじん	せるびあご
ボスニア	ぼすにあ	ぼすにあじん	ぼすにあご
アラビア	あらびあ	あらびあじん	あらびあご

・(先生) せんせい
$$+$$
だ=せんせいだ $-$ nakadaka
・(男) おとこ $+$ だ=おとこだ $-$ odaka

S druge strane, spajanje imenice s kopulom です uvodi male promjene u naglasak:

1. Ako imenica nema naglasak (heiban), tada naglasna cjelina ima naglasak na mori で u です:

2. Ako imenica ima naglasak (ostali tipovi), tada naglasna cjelina ima naglasak na istom mjestu na kojem je bio u imenici

・(辞書) じしょ + です = じしょです —
$$atamadaka$$

・(先生) せんせい + です = せんせいです — $nakadaka$
・(男) おとこ + です = おとこです — $odaka$

Iako se kopule $\overset{\bullet}{\mathcal{E}}$ i $\overset{\bullet}{\mathcal{C}}$ ne koriste kao samostalne riječi, u svrhu njihovog spajanja na imenice možemo si pomoći ako ih promatramo kao *heiban*, odnosno *atamadaka*. Tada se gornje promjene mogu opisati samo jednim pravilom (koje vrijedi i šire od spajanja imenica s kopulom): *atamadaka*, *nakadaka* i *odaka gaze*⁴ *heiban*. Možemo to promatrati i na još jedan način: *heiban* je u stvari odsutnost naglaska, a budući da naglasna cjelina može imati najviše jedan naglasak, ostaje onaj naglasak koji je došao prvi po redu.

Spajanje imenica s česticama

Često korištene čestice od jedne mōre, $\overset{\bullet}{k}$, $\overset{\star$

Zapravo, ranije je razlika između *heiban* i *odaka* naglasnih tipova demonstrirana dodavanjem ovih čestica na kraj riječi upravo zahvaljujući ovom svojstvu, a to je da one ne mijenjaju mjesto naglaska unutar naglasne cijeline.

mjesto naglaska unutar naglasne cijeline.
Na isti način, složene čestice では、でも、にも、とも、かが、かを、かも možemo promatrati kao da su tipa odaka. Pravila o gaženju ostaju ista.

Spajanje imenica s ostalim čestim nastavcima

Coming up next...

4 Naglasak kod pridjeva

- 4.1 Naglasak kod osnovnih oblika idjeva
- 4.2 Naglasak kod osnovnih oblika nadjeva
- 4.3 Naglasak kod negativnih oblika pridjeva

5 Naglasak kod glagola

⁴engl. *override*, termin posuđen iz koncepta objektno orijentiranog programiranja koji, u današnje doba kada jezici kao što je Python dobivaju na popularnosti i rugaju se sa smislom života, doživljava sve veću propast